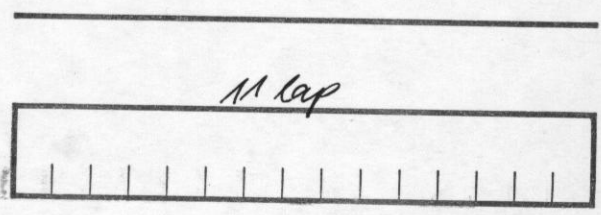

GYŰJTŐ NEVE: BIZSAKI ISTVÁNÉ
 GYŰJTÉS IDEJE: 1993.

TART.: TÉLI NÉPSZOKÁSOK BIZSAKON

FOLKLORFELMUTATÓ: BIZSAK
 SZAKMUTATÓ: XIX. B.

LELTÁRLOZÁS:

Somogy Megyei Múzeum
Igazgatójának
K a p o s v á r

Tisztelt Igazgató Ur/Nő !

Mult év decemberében pályázatot hirdettem a téli népszokások összegyűjtésére a nagyvázsonyi Kinizsi Pál cserkészcsapat és dokumentum magángyűjteményem a Magyar Archívum nevében. Felhívásom a megyei lapban /Napló, Veszprém/ jelent meg, majd a Pályázatfigyelő is közölte.

Igy történhetett meg, hogy az Önök megyéjéből is érkeztek anyagok, melyet mellékelek azzal a kéréssel, hogy ha lehetséges, Önök is értékeljék az ideai néprajzi pályázat keretében.

Egy példányt megküldök a Néprajzi Múzeumnak, az eredeti pedig nálam marad.

A Múzeum minden munkatársának jó egészséget kívánva
üdvözlettel:

Mayer Ferenc

Mayer Ferenc

8400 Ajka, Martinovics u.7.

1994.március 14.

T É L I N É P S Z O K Á S O K
B U Z S Á K O N

Összegyűjtötte:

Buzsáki Istvánné

Buzsák
Balaton u. 49.
8695

L u c a n a p

December 13-án, kora reggel 4 - 5 fiú elindult és házról házra járva " kotyútak " - mely a gazdaasszonynak mondott különféle jókívánságokat jelentett.

Egy - egy darab ölfát / fel nem aprított tűzifát - vittek magukkal és azza térdepeltek, vagy ültek és úgy mondták a szöveget.
" Dícsértessék az Úr Jézus Krisztus!

Szabad -e kentek tisztességes hajlékába kotyúni?"

Ha megengedte a gazdaasszony, akkor azt válaszolta " Szabad "
Ekkor rákezdték a következő mondókára:

"Kitty, kotty, kitty, kotty gelegonya kettő,
nekem is van kettő.

Kettő a golólya, harmadik a telója.

Kitty, kotty, kitty, kotty.

Biró hátán teknyő,

benne van a jegyző,

kilikadt a teknyő,

kiesett a jegyző."

Ezután a közös mondóka után minden gyerek kívánt valamit a gazdaasszonynak:

" Annyi csibéje, zsibája legyen kenteknek, mint égen a csillag!

- Annyi malaca legyen kentek göbéjének, mint földön a fűszál!

- Akkora szalennája legyen kentek hizájának, mint a mestergerenda!

- Annyi zsirgya legyen kentek hizájának, mint kútba a víz!

- Olyan hosszú kóbászuk legyen mint a táskai ucca! Egyik végét én rágom, másikat a pajtásom!"

A gazdaasszony megszórta őket búzával vagy kukoricával, amit utána összesöpört és a tyúkoknak adta.

Ha nem engedtek kotyolni, akkor ezt mondták közösen:

" Kentek tiktya fossék, a másé meg tojjék!

Ne legyen csibe, ne legyen tojás!

Amit nem adott oda, vigye el a kánya! "

Mindezért ajándékba diót, almát, sült tököt kaptak a gazdaasszonytól.
Egy-egy házhoz minél több kotyoló ment, annál nagyobb bőség volt a következő évben.

Ú J É V K Ö S Z Ö N T Ő

Adjon Isten minden jót,
Jobb időt mint tava vót.
Bort, búzát, borocot,
Kurta farkú malacot.
A lovaknak sok zabot,
Istállóba sok barmot,
A háznépnek minden jót,
Vénasszonynak koporsót.
Szekerembe kereket,
Csutorámba feneket,
Hadj ihassunk eleget,
Boldog Új Évet!

DISZNÓÖLÉSHEZ KAPCSOLÓDÓ NÉPSZOKÁSOK, RIGMUSOK BUZSÁKON

Reggel a házigazda és a böllér között az alábbi tréfás párbeszéd zajlott le.

" Disznóölés hajnalán igyál kis pálinkát, kupicának használd a böllér hátulját!

" Meg tudnád-e mondani hány bele van a disznónak?

Válasz: Vékonybele, vastagbele, orrod bele dugod bele"

" Gyere komám járd el a disznóölő táncot,
hogy a végtisztesség annak is megjárjon.

Nagy a disznónk füle, farka,
szép piros a bőre,

Adjon Isten még nagyobb, jövő esztendőre!"

A disznóölőtáncot kanászdallamra járták, amit általában úgy dúdoltak, vagy néhány helyen citeráztak is. A mozdulatokkal jelezték az állat leölését, megtisztítását, darabolását.

Általában a böllér a kucsmáját szokta a földre a disznó mellé letenni, majd a tánc végén háromszor az " égre dobta".

Este a vacsora ideje alatt, a jó ismerősök " nyársot dugtak ". Ez abból állt, hogy egy kihegyezett végű, sokágú ágat szépen letisztítottak a kérgétől, és minden ágára papírra irt "jókívánságokkal" köszöntötték a háziakat.

Ezek a szövegek, néha durva, és a paraszti világtól nem ismeretlen trágár szövegek is voltak.

Itt most a szolidabbakból gyűjtöttem össze egy csokorra valót.

" Háziasszony valagán, kinyillott a tulipán.

Házigazda meglátta, azt hitte, hogy saláta, odament és lerágta!"

" A disznóölőnek nagykés a kezébe, kukuricaesuta a seggibe!"

" Házigazda bő gatyája, tetű mozog a korcába. Ha a tetű nem mozogna, bizony Isten békin vóna!"

"Én nyársot is dugtam, de semmit se kaptam, most kinn ülök a kövön, és fázik a péntóm!"

" Háziaszszony csiszeg-esoszog a konyhába,belelépett a forró kásába. Mind főföccsent a hasa aljára!"

" A háziasszony szaája a disznóéhoz hasonló,a két esöcse olyan puha mint a mosogató!"

Este vacsora előtt a gazda így invitálta vendégeit az asztalhoz:

"Tudom,hogy örülnek kik engem látnek,
mert több böcsületem van mint háromszáz barátnak.
Hogyne mikor mindent én hozok be,
én nézem neg,hogy van-e a pintes övegbe.
Ha nincs majd hozok,közel van a pince,
Noé apánknak is ettől jött meg a kedve.
Örömében ugrált,táncolt mint egy kecske.
Na mi se búsuljunk,el ne keseredjünk,
Együnk,igyunk vendégeim hisz van bor az ÖVEGBE!"

A nyársdugóket megvendégelték,vagy behívták őket az asztalhoz,
vagy a nyársat rakták meg mindenféle disznótóros étellel.
/ hurka,kolbász,sült hús,fánk, kövesztett szalonna és mellé
egy üvegbe,régebben kobakba bort is adtak./

Tréfásan így szoktak búcsúzni:

" Köszönjük a szives vendéglátást,adjon az Isten szép hizót,
erőt,egészséget,bort,búzáat és békességet jövő esztendőre! "

A háziak:" Ti meg elgyertek ám jövőre is nyársot dugni,mert
milyen disznóölés ahová még nyársot se dugnak?"

A köszöntők: " Dugunk,dugunk,ha élünk meg nem halunk!"

B E T L E H E M E Z É S

Szereplői: fiúk, lányok, akik közül a fiúk pásztoroknak öltöznek.
Kifordított bekecs, fejükre kifordított kucsa, kezükben
láncos bot.
A lányok angyaloknak öltöznek, fehér alsószoknya, berliner
és volt aki szárnyakat is készített.

Egy fiú viszi a betlehemet, előtte mennek az angyalok.
Kopogtattak az ajtón, és az ajtó nyitás előtt köszöntek.

" Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!

Szabad-e a betlehemi Kisjézust bemutatni és Karácsonyt köszönteni?"

Ha beengedték őket így válaszoltak:

"Dicsőség a mennyben Istennek, béke a földön a jóakarató
embereknek. Gyertek be!"

Az angyalok és a betlehemet vivő gyerek bejön, a betlehemet leteszi
az asztalra, amelyen / még ma is sok helyen / három abrosz van.

Az első abrosz alatt pénz, a második alatt kaszakó, a harmadik
alatt búza / néhol kasza darabja / van.

A pénz a bőséget jelenti az új évben, a kaszakó megvédi a termést
a jégveréstől, a kasza, búza bőséges gabona termést jelent.

Bejönnek a pásztorok és így köszöntenek:

" Betlehemi pusztán dicső lett a hajnal,
Istent szült Mária, ki teljes malaszttal.

Eljött a Megváltó, Jézus a Messiás,

Rongyos istállóba, így mondja az irás.

Dicsértessék! "

Majd kiszólnak a társuknak, aki kint maradt.

" Gyere be te vén Dadó, mert odakint megfagyó!"

Különféle kifogásokat keres, hogy miért nem megy be.

" Nem megyek mert: -megettetnek szalonnával.

- megitatnak egy csutora pálinkával.

- kóbászt akasztanak a nyakamba. "

B E T L E H E M E Z É S

Szereplői: fiúk, lányok, akik közül a fiúk pásztoroknak öltöznek.
Kifordított bekecs, fejükre kifordított kucsma, kezükben
láncos bot.
A lányok angyaloknak öltöznek, fehér alsószoknya, berliner
és volt aki szárnyakat is készített.

Egy fiú viszi a betlehemet, előtte mennek az angyalok.
Kopogtattak az ajtón, és az ajtó nyitás előtt köszöntek.

" Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!

Szabad-e a betlehemi Kisjézust bemutatni és Karácsonyt köszönteni?"

Ha beengedték őket így válaszoltak:

"Dicsőség a mennyben Istennek, békesség a földön a jóakarató
embereknek. Gyertek be!"

Az angyalok és a betlehemet vivő gyerek bejön, a betlehemet leteszi
az asztalra, amelyen / még ma is sok helyen / három abrosz van.

Az első abrosz alatt pénz, a második alatt kaszakó, a harmadik
alatt búza / néhol kasza darabja / van.

A pénz a bőséget jelenti az új évben, a kaszakó megvédi a termést
a jégveréstől, a kasza, búza bőséges gabona termést jelent.

Bejönnek a pásztorok és így köszöntenek:

" Betlehemi pusztán dicső lett a hajnal,
Istent szült Mária, ki teljes malasztal.

Eljött a Megváltó, Jézus a Messiás,

Rongyos istállóba, így mondja az irás.

Dicsértessék! "

Majd kiszólnak a társuknak, aki kint maradt.

" Gyere be te vén Dadó, mert odakint megfagyó!"

Különféle kifogásokat keres, hogy miért nem megy be.

" Nem megyek mert: -megetetnek szalonnával.

- megitatnak egy csutora pálinkával.

- kóbászt akasztanak a nyakamba. "

Bejövetkor így köszönti a háziakat:

"Aprópogácsás jó estét kívánok a ház népének,
akkorát zökkentem, hogy ide csöppentem.
Százestendős lölköm majd ki nem leheltem.
Elfáradtam nagyon, öreg ember vagyok,
Gyertek hát aludjunk mindannyian pásztorok!"

Körbe lefekszenek a földre és "aluszna", mellettük az angyalok mondják a következőket:

" Betlehemnek őslakói, álmotokból keljetek,
Akit szomjaztatok régen, ime itt van köztetek.
Egy sem hallja mind kizárja, kirekeszti Máriát,
Fájdalommal tovább küldi az istennek szent anyját."

Közösen éneklük az angyalok:

"Pásztorok, pásztorok nagy öröm vár rátok,
Megszületett a Messiás akit régen vártok.
Nem messze istálló, ragyog égi fénnel,
Ott fekszik a Kisdéd Jézus Mária ölében.
Jöjjetek hozzája, hódolattok várja,
Ő az égnek és a földnek, Istennek királya.
Egyszerű szívetek nyissátok meg néki,
A szegények búját, baját tivaletetek érzi."

Felébresztik a pásztorokat:

" Kelj tek föl pásztorok ne aludjatok,
Ime itt a hír hozzátok, megszületett a Kisjézus!"

Amikor felébrednek eljátszák mit "álmodtak mig aludtak" a pásztorok:

_ Mit álmodtál pajtás?

- Én pajtás, akkora kóbászt kaptam, hogy egyik vége nálam vót, a másik a szpórai kútná!

- Én pajtás, akkora fényes csillagot láttam, mint a gazdaasszony mosoteknyője. Majnem bele vakútam!"

- Én pajtás, angyalokat, egész sereggel, meg egy csillagot ami vezet bennünket.

- Én is láttam, most is látom

Világít az úton,

Elvezet majd Betlehembe, zsidók királyához,

A kis Jézuskához!"

Közös karácsonyi énekek:

Mennyből az angyal...

Cserda pásztorok...

Megszületett a kis Jézus ...

Pásztorok, pásztorok örvendezve...

Pásztorok keljünk fel...

Ami helyi sajátosság az a következő:

" Jézus Krisztus csizmája, bokáig ér a szára
De az enyém térdig ér, Krisztus vette sok pénzért.

Mikor Kánaánba mentem, kis csizmám elvesztettem,
Azért járok saruba, mert Krisztus így akarta."

Kanászdallamra énekelték és ugrost táncoltak rá a pásztorok.

Karácsonyi imátság, eredeti " tót " nyelven- amihez tudni kell,
hogy Buzsákra 1600-as évek végén több hullámba települtek
Délvidékről dalmátok, rácok, horvátok, kiket az akkor itt élők
tótóknak neveztek el. Nem a Felvidékről származtak.

" Pájomu Jézusu, szicsishti bogáti, drávi e veszeli, mnádo drágó
jetó, bozsenom dáj, sásztinom dáj, dusnok pászenyá nájvise ámen"

1985-ben Perusza Vendelné Buzsák Május 1 ut 36 szám alatti,
akkor 93 éves asszonytól gyűjtöttem ezt az imátságot és a
karácsonyi szokások betlehemezés nagy részét.

Részleteiben ismerték és ismerik

Pasztusics János, Buzsák Lenin u. 68 66 éves

Tanasics Istvánné Buzsák Lenin u. 74.sz 69 éves

Kovács János Buzsák Balaton u. 43 sz. 86 éves

A dalok hanganyaga a mellékelt kazettán szerepel.

F A R S A N G O L Á S

Húshagyó hétfőn szokás még a mai napig is, hogy a hegyen a pincéknél csak asszonyok tartózkodhatnak. Összegyűlnek rokonok, barátok egy-egy pincénél és étellel itallal mulatsággal búcsuztatják a farsangot. Annyi ételt készítenek, hogy másnap a férfiaknak is jusson. Ilyenkor férfi nem tartózkodhat a hegyben, mert csunya tréfát űznek vele az asszonyok / levetkőztetik, bemeszelik stb /

Húshagyó kedden maskarázik a falu.

Az idősebbek este 6 -7 óra felé összegyűlnek és "KÁNAI MENY_NYEGZŐT " ülnek, ami abból áll, hogy várják a farsangoló csoportokat. Egy egy háznál 15-20 személy is összegyűlekezik.

Farsangban a következő énekeket éneklik az esti összejövetelen, ahol imátsággal kezdik az estét.

1. Mária kertjének nyitva ajtaja..... / kazettán a teljes szöveg és dallam /
2. Kánai mennyegző ... / kazettán /
3. Édes jó barátom ... / /

A lényege, hogy jó kedvet teremtessenek és tréfás hangulatban induljanak a farsangoló csapatokkal.

Mert azt tartja a mondás:

" Az idősebbek is menjenek farsangolni, mert nem lesz kotlás!"

" Öreganyám mindig azt mondta, hogy a férfinép is menjen, mert másképp nem lesz fias a tojás! "

" Ma táncoljunk, mulassunk mert holnap bejön a Nagyböjt, és nem lehet már vigadni mert lepotyog a hássziszíva !"

A férfiak általában nőknek, cigányasszonynak öltöztek.

Csoportosan járták a falut és ha egy egy csoport összetalálkozott egymáshoz csatlakoztak. Ilyenkor a fősvény embereket keresték fel, mert annak mindenkit meg kellett kínálni.

Farsangi köszöntő:

" Mi is azért farsangolunk, hogy valamit kapjunk.

Adjon az Úristen, ennek a gazdának, négy szép ökröt,
két kis bérest, arany legény erre házra,

Az Isten áldása, a benne valója.

Akkora szalonnát, mint a mester gerenda,

Jó vóna ha vóna,

Aki bánja szalonnát az is legyen éhes!

Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus! "

Adatközlők:

Pasztusics János Buzsák Lenin u 68. 66 éves

Tanasics Istvánné Buzsák Lenin u 74. 69 éves

Buzsáki László Buzsák Balaton u 49. 70 éves

Valamint a Buzsáki Népi Együttes tagjai, akik a szokásokat őrzik és gyűjtik.

Perusza Vendelné buzsáki lakos aki meghalt 96 éves korában

Miseta Ferencné buzsáki lakos aki meghalt 79 éves korában.

A két adatközlőtől eredeti kazetták is vannak.